

УДК 355:378

О. М. Шмаков, Г. А. Дробаха

РОЛЬ ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ І СПЕЦІАЛЬНИХ МЕТОДІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ З ВОЄННИХ НАУК

Звертається увага на не завжди обгрунтоване використання спеціальних (часткових) методів у дослідженнях з воєнних наук, що знижує їх результативність. Пропонується піднести роль загальнонаукових методів і внаслідок цього підвищити рівень наукових досліджень війни і військової справи.

Постановка проблеми. У дослідженнях у формі дисертаційних робіт докладають значних зусиль для розроблення спеціальних наукових методів, у той час як багатьох наукових результатів можна досягти за допомогою відомих загальнонаукових методів. Проте внаслідок їх відомості і простоти дехто соромиться навіть на них посилається, тому що при цьому демонструється ніби тривіальний підхід (хоч у дійсності саме загальнонауковими методами й користуються).

Бажання підвищити значущість своїх робіт в очах наукової громадськості спонукає деяких дослідників з воєнних наук до пошуку складних методів, орієнтованих іноді на вирішення лише специфічних завдань, що звужує межі застосування цих методів, унаслідок чого їх можна віднести тільки до часткових (спеціальних). Така практика стримує розвинення воєнних наук, а витрачання сил на спеціальні методи, концентрація уваги на частковостях може призводити до викривлення цільових настанов наукових досліджень. В основі будь-якої строгої науки первинно лежать не експерименти і не громадя математичного апарата, а фундаментальні світоглядні аксіоми, які створюють смисловий зміст основних понять науки, понять, у відношенні до яких усі експерименти і формули завжди вторинні.

Сьогодні серед військових учених іноді спостерігається непорозуміння стосовно ролі загальнонаукових і спеціальних методів у досягненні наукових результатів. Цьому сприяє й низка зовнішніх до військової справи факторів. Ми є свідками втрат фундаментальності досліджень з багатьох причин, серед яких слід звернути увагу на такі:

– так само, як відсутність попиту з боку економічної сфери на високотехнологічну продукцію викликає зниження потреби у вирішенні значних технічних проблем, так і відсутність попиту з боку держави на використання наукових результатів у державному

будівництві й у сфері державного управління має наслідком зниження уваги до вирішення значних наукових проблем у цій галузі та звуження наукових інтересів у певних наукових колах;

– перевищення чисельності фахівців технічного профілю серед фахівців усіх галузей знань і спеціальностей у минулому (що зберігається й до цього часу) спричиняє насаджування спеціальних (часткових, технічних та ін.) методів у дослідження загальних питань розвинення суспільного життя, зокрема й стосовно сфери безпеки і оборони;

– прихильність фахівців гуманітарної сфери до певних партійних (корпоративних) інтересів знижує рівень їх уваги до загальнозначущих проблем, що призводить до втрати інтересу до теоретичних узагальнень, до діалектичного методу як методологічної основи наукових досліджень, а іноді й до втрати ідеологічної основи розвитку суспільного життя.

Зазначене має місце й у системі воєнних наук (як сукупності воєнних теорій та воєнних аспектів суспільних, технічних і природничих наук). Це звужує сферу інтересів фахівців у зазначеній галузі, спричиняє роздрібнювання тематики наукових досліджень, порушує принцип системності у наукових дослідженнях, закриває перспективи, призводить до втрати ініціативи, знижує мотивацію. Воєнна наука припиняє виконувати методологічну функцію у відношенні до технічних і природничих наук; вона не відкриває горизонтів, обмежується спеціальними (частковими) питаннями, технічними аспектами, наслідуючи їм і поступаючись їм у результативності.

Часто зустрічаються випадки, коли військові дослідники починають запозичати практику дослідників з природничих і технічних наук, переносити її на об'єкти і предмети війни і військової справи, що призводить іноді до викривлення розуміння сутності питань у воєнній сфері. Простий приклад: у дисертаційних дослідженнях під час трактування методів

дослідження, що використані в роботі, автори часто пишуть, що “використані методи теорії дослідження операцій для обґрунтування показників можливостей і ефективності дій угруповань військ ...”. Однак у дійсності ж фахівці у предметній галузі формують ці показники, а спеціалісти-прикладники тільки формалізують їх, надають аналітичну форму для забезпечення кількісних розрахунків, не більш того. До речі, у [11] звертається увага на те, що “...само принятие решения выходит за рамки исследования операций и относится к компетенции ответственного лица, чаще – группы лиц, которым предоставлено право окончательного выбора и на которых возложена ответственность за этот выбор” (під терміном “исследование операций” розуміється застосування математичних кількісних методів для обґрунтування рішень у всіх галузях цілеспрямованої людської діяльності).

Зрозуміло, що не можна займатися частковостями, не вирішивши загальних питань (наприклад, хвилюватися стосовно результативності функціонування об'єкта, коли він рухається у напрямку зруйнування, – необхідно швидко перейти до вирішення загальних питань, зокрема, змінити напрямок руху і шукати шляхи підвищення стійкості його функціонування).

Тому визначення доцільного співвідношення загальнонаукових і спеціальних методів у дослідженнях з воєнних наук є актуальним питанням для підвищення їх результативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах розрізняють поняття “воєнна наука” і “воєнні (іноді говорять військові) науки”. Так, у [3, 6] до воєнної науки відносять сукупність суто воєнних теорій, що використовуються для дослідження війни як соціально-політичного явища у житті суспільства та проблем будівництва і застосування збройних сил у війні, а до воєнних (“військових”) наук – сукупність суто воєнних теорій та воєнних аспектів суспільних, технічних і природничих наук. У працях [4, 6–9] звертається увага на превалювання у військовій практиці психологічних моментів, вольових і моральних якостей особового складу перед технікою і зброєю для досягнення переваги. Автори [4, 6, 9] попереджують, що не треба забувати про вплив політики на можливості і способи застосування збройних сил, професійну діяльність керівного складу. У працях [11–14] звертається увага на те,

що незалежно від “могутності” наукових методів у природничих і технічних науках, які застосовуються, наприклад, у сфері підтримки рішень, вони безсильні допомогти в акті самого прийняття рішення. Це справа особи, на яку покладено прийняття рішення. Тільки вона зі своїм досвідом і відповідальністю за справу повинна і спроможна приймати рішення. У працях [15, 16] дається уявлення про різні типи мислення, що зумовлені відповідними сферами діяльності, і тому впливають на схильність до вибору певних наукових методів. Якщо вони застосовуються з будь-якого приводу, у разі виходу за межі їх застосовності можна одержати й помилкові результати. У працях [1, 2, 4–6] наукові методи, що використовуються у прикладних дослідженнях, поділяються на загальнонаукові та спеціальні (прикладні); звертається увага на напрямки руху дослідника у науці відповідно до принципу наукового дослідження: від загального до часткового і навпаки – від частковостей до загального. Через ці шляхи вдається уникати помилок й отримувати нові наукові результати. У [5] надаються рекомендації щодо культивування і підтримки наукового співтовариства. Апробація наукових результатів у науковому співтоваристві є не тільки одним із ефективніших способів підвищити рівень наукової роботи, але й надійним способом зосередження сил на її головних і більш продуктивних напрямках. Це, по суті, і є дійсним способом планування наукової роботи.

Мета статті – дати уявлення про місце загальнонаукових і спеціальних методів у наукових дослідженнях, зокрема у військових науках.

Виклад основного матеріалу. Розумовий процес має змістовну (що відображається у мисленні) й операційну (як відбувається мислення) сторони. У галузі воєнного мистецтва змістовна сторона мислення визначається специфікою війни як соціального процесу, умовами і характером підготовки до неї збройних сил, інших військових формувань держави, цілями їхньої практичної діяльності у мирний і воєнний час.

Методи воєнно-наукового пізнання розглядаються як способи, прийоми пізнання, що забезпечують вивчення воєнних явищ. З метою воєнно-наукового пізнання застосовують загальнонаукові методи, а також специфічні методи воєнної науки, які враховують

особливості об'єктів і завдань військових досліджень (у тому числі полігонні випробування, військові і командно-штабні навчання, дослідницькі ігри, спеціальні прийоми оперативно-тактичних розрахунків тощо). Ними насамперед і визначається науковий рівень розв'язання проблем, що ставлять перед воєнною наукою.

Сутність воєнних теорій становлять систематизовані й узагальнені знання про явища війни і військову справу, закономірності та особливості їх розвитку. Вони формуються на підставі практики і спрямовуються на її цілі. Воєнні теорії постійно вдосконалюються завдяки узагальненню досвіду всіх видів військової діяльності – війн, військових навчань, інших видів військової практики з урахуванням розвинення організаційної структури збройних сил, зброї і військової техніки. В умовах мирного часу широко використовуються методи військового експерименту, моделювання процесів можливої війни. Але критерієм істинності воєнної теорії у будь-якому випадку є практика ведення такої війни, у межах якої ця теорія розроблялася.

Воєнна наука відіграє методологічну роль у відношенні до природничих і технічних наук, досягнення яких використовуються у воєнній сфері. Ця роль виявляється на початкових стадіях наукових досліджень війни і військової справи при постановці наукових проблем і завдань (для обґрунтування об'єкта, предмета, меж дослідження, доцільних методів дослідження, потрібного наукового результату тощо). При цьому самі фахівці з воєнних наук змушені у межах своїх спеціальностей широко користуватися загальнонауковими методами.

Між воєнною і технічними науками, наприклад, існує певна різниця, що виявляється в абстрактності й аналітичності схем і побудов стосовно військової практики у представників воєнної науки і навпаки – у фрагментарності і вузькоспеціалізованості реальних об'єктів, з якими мають справу представники технічних наук. Тому глибина методологічного аналізу основ технічних наук не завжди очевидна. Для цієї сфери взагалі властиве запізнення форм її усвідомлення. Водночас саме технічні науки й інженерна діяльність мають потребу у вивірених і точних орієнтирах, які враховують масштабність та гостроту проблеми взаємодії природного і штучного світу.

Разом з тим прихильники спеціальних методів дослідження навіть у сфері часткових наук, ті, що працюють в інтересах воєнної сфери, як кажуть,

“у боргу” перед фахівцями воєнних наук, бо останні прокладають їм шляхи, вирішуючи загальні питання на ранішніх стадіях наукових досліджень, на межі між тим, що пізнано, і тим, що не пізнано у цій сфері.

Виявлення показників, призначення, характеру зв'язків між елементами складних систем (явищ, процесів), рівнями управління, напрямками діяльності, закономірностей функціонування систем є завданням фахівців у предметній галузі, а не спеціалістів з кількісних методів оцінювання. Думки кібернетиків, наприклад, стосовно теорії управління, ґрунтуються на теорії інформації й колесують зазвичай навколо методів кількісних оцінок – дослідження операцій, математичної теорії організаційно-технічних систем, теорії ігор тощо. Вони, як правило, не враховують те, що важко піддається формалізації: вольові якості людини, психологію відносин, особливості воєнного мислення, єдність політичного й військово-технічного мислення, історичність мислення, психологію у воєнному мисленні, ознаки творчого мислення (у тому числі передбачення, інтуїцію тощо), суб'єктивні передумови вирішення творчих завдань.

З іншого боку, технічні науки, наприклад, спрямовані на пошук способів використання законів природи для створення нових та вдосконалення існуючих засобів і способів забезпечення людської діяльності. Вони обстоюють природний порядок, який може бути виражений законами фізики і математики. Їм притаманна строгість, обґрунтованість, доказовість, достовірність, вони мають засоби підтвердження достовірності.

Тому у воєнно-науковому пізнанні широко використовуються також і методи технічних, природничих та соціальних наук для вирішення часткових питань воєнної сфери (як правило, у технічному аспекті).

Під час організації досліджень будь-якої проблеми особлива увага повинна приділятися вибору (розробленню) методики дослідження, тобто сукупності методів і прийомів його проведення. Перед тим як застосовувати той чи інший метод, необхідно впевнитися в тому, що він відповідає предмету дослідження, умовам, в яких виконуються дослідження, і завданням, що вирішуються. Усі вибрані в рамках окремих наукових напрямків методи підпорядковуються загальній методиці проведення наукових досліджень.

Загальнонаукові методи дослідження – це методи дослідження, що застосовуються у

більшості наук: інтуїтивно-логічний, логічний, історичний, евристичний, екстраполяції, системного аналізу, моделювання, емпіричний та ін.

У наукових дослідженнях виокремлюють дві групи методів: емпіричні методи та теоретичні. У кожній же групі є свої методи-операції (як сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності) та методи-дії (як спосіб досягнення мети дослідження, вирішення конкретного завдання або як пізнавальна дія).

Емпіричні методи-операції: вивчення літератури, документів і результатів діяльності; спостереження; вимірювання; опитування; експертні оцінки; тестування. Емпіричні методи-дії: методи відстеження об'єкта (обслідування, моніторинг, вивчення й узагальнення досвіду); методи перетворення об'єкта (дослідна робота, експеримент).

Теоретичні методи-операції: аналіз, синтез, порівнювання, абстрагування, конкретизація, узагальнення, формалізація, індукція, дедукція, ідеалізація, аналогія, моделювання, уявний експеримент, уявлення. Теоретичні методи-дії: діалектика (як метод); наукові теорії, перевірені практикою; доведення; метод аналізу системи знань; дедуктивний (аксіоматичний); індуктивно-дедуктивний; виявлення і розв'язання протиріч; постановка проблем; висування гіпотез.

На емпіричному рівні наукового пізнання превалює живе споглядання (чуттєве пізнання); раціональний момент і його форми (судження, поняття) тут присутні, але мають допоміжне значення. Тому досліджуваний об'єкт відображається переважно з боку своїх зовнішніх зв'язків і проявів, які доступні живому спогляданню і виражають внутрішні відношення. Збирання фактів, їх первинне узагальнення, описання даних, що спостерігаються, а також експериментальних даних, їх систематизація, класифікація та інша фактофіксувальна діяльність є характерними ознаками емпіричного пізнання.

Емпіричне, досвідне дослідження спрямоване безпосередньо (без проміжних ланок) на свій об'єкт. Воно досліджує об'єкт за допомогою таких прийомів і засобів, як порівнювання, вимірювання, спостереження, експеримент, аналіз, індукція. Однак досвід ніколи не буває випадковим: він планується, конструється теорією, а факти завжди так чи інакше теоретично навантажені. Таким чином, під час проведення досліду теоретик вказує шлях експериментатору,

причому теорія домінує над експериментальною роботою від побудови її початкового плану і до її останніх штрихів у лабораторії.

Теоретичний рівень наукового пізнання характеризується домінуванням раціонального моменту – понять, теорій, законів та інших форм розумових операцій. Живе спостереження при цьому не виключається, але стає допоміжним (хоч і дуже важливим) аспектом пізнавального процесу. Теоретичне пізнання відображає явища і процеси з боку їх внутрішніх зв'язків і закономірностей, які досягаються за допомогою раціонального оброблення даних емпіричного знання. Така обробка здійснюється за допомогою систем абстракцій вищого порядку (поняття, висновки, закони, категорії, принципи тощо).

На підставі емпіричних даних здійснюється уявне об'єднання досліджуваних об'єктів, осягнення їх сутності, “внутрішнього руху”, законів їх існування, що становить основний зміст теорій – квінтесенції знання на конкретному рівні. Важливішим завданням теоретичного знання є прагнення до досягнення об'єктивної істини в усій її конкретності і повноті змісту. При цьому широко використовуються такі пізнавальні прийоми і засоби, як абстрагування, ідеалізація – процеси створення суто уявних предметів (“точка”, “ідеальний газ”, “абсолютно тверде тіло”, “нерозтяжна нитка”, “точковий об'єкт ураження” та ін.), синтез, дедукція, підймання від абстрактного до конкретного і т. ін. Присутність у пізнанні ідеалізацій є показником розвиненості теоретичного знання як набору певних ідеальних моделей.

Характерною рисою теоретичного пізнання є його спрямованість на себе – внутрішня рефлексія, тобто дослідження самого процесу пізнання, його форм, прийомів, методів, понятійного апарату тощо. На підставі теоретичного пояснення і пізнання законів здійснюються прогноз та наукове передбачення майбутнього.

Соціальне (гуманітарне) пізнання – один із типів наукового пізнання. Предмет соціального пізнання – світ людини, а не світ природи. Тому мета соціального пізнання – дослідження суспільства, тобто діяльності людей (від великих їх груп до окремих особистостей) в усіх її формах і різновидах. А це означає, що предмет соціального пізнання має суб'єктивний вимір, до нього постійно включена людина. У суспільних відносинах тісно перехрещуються матеріальне й ідеальне, об'єктивне й суб'єктивне, раціональне й

іраціональне, свідоме й стихійне. У відносинах люди виражають свої інтереси, пристрасті, висувають і реалізують свої певні цілі. Усе це надто ускладнює процес соціального пізнання. Ціннісні моменти входять до процесу соціального дослідження і неминуче відображаються на змісті знань, що набуваються у цьому процесі, на виборі предмета і методів пізнання, його понятійного апарату.

Характерною рисою соціального пізнання є його переважна орієнтація на якісні методи. Тому питома вага кількісних методів стає значно меншою, ніж у природно-математичних науках. Однак і у цій галузі дедалі ширше розгортаються процеси математизації, комп'ютеризації, формалізації знання. При цьому головна увага приділяється аналізу одиничного, індивідуального (нерідко унікального), але на основі загального, закономірного.

У соціальному пізнанні не можна користуватися технічними дослідницькими засобами (реактивами, обладнанням) – усе це повинна замінити сила абстракції. У зв'язку з цим виключно великою є роль мислення, його форм, принципів і методів. Важлива форма розуміння соціальних об'єктів – діалог (осіб, текстів, культур тощо). Діалогова природа соціального пізнання найбільш повно виражається у процедурах розуміння. Воно саме і пов'язане із зануренням у світ сенсів іншого суб'єкта, з розумінням і тлумаченням (інтерпретацією) його почуттів, думок і прагнень. Розуміння як приєднання до смислу людської діяльності і як смислоутворення неможливе без саморозуміння, здійснюється в умовах спілкування людей і невідривне від роз'яснення, яке відіграє тут допоміжну роль, і завжди є присутнім у світі мови.

Соціальному пізнанню властиві: відсутність загальноновизнаних парадигм, рухливість і розпливчатість його емпіричного базису, складна природа теоретичних узагальнень (пов'язана насамперед із включенням до них світоглядних ціннісно-смислових компонентів осіб).

Унаслідок насиченості соціального пізнання зазначеними компонентами у дослідженнях серед загальнонаукових методів особливого значення набуває діалектичний метод.

Історичний метод – це метод дослідження виникнення, формування і розвитку процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення властивих їм внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей і суперечностей. Зазначений метод використовується переважно в

суспільних (у тому числі й у воєнних) науках. У прикладних науках він застосовується, як правило, при вивченні розвинення і формування певних галузей науки і техніки. Між логічним та історичним методами існує єдність, яка ґрунтується на тому, що будь-яке логічне пізнання повинне розглядатися в історичному аспекті.

Історичний метод пізнання полягає у простежуванні конкретно-історичних фактів, етапів виникнення, розвитку і зв'язків з навколишньою дійсністю досліджуваних воєнних подій, явищ, процесів. Однак поетапний розгляд воєнних подій не повинен абсолютно за всіма пунктами збігатися з тимчасовою послідовністю у розвитку досліджуваного явища, відстежуючи за всіма зигзагами історії. Дослідник прагне до виявлення тенденцій та особливостей розвитку, а для цього нерідко відступає від деталізованої хронології у розвитку явища.

Часова послідовність – хронологія – становить лише одне із гносеологічних правил історичного методу. Іншим важливим правилом його є простежування зв'язків досліджуваного явища, події з іншими явищами, подіями, тобто розгляд його як ланки загального історичного ланцюга. У сучасних умовах неможлива правильна оцінка жодної війни, розв'язаної або спровокованої, без усебічного аналізу явища з економічного та політичного погляду. Саме такий підхід до аналізу й узагальнення досвіду війн, засвоєння з цього досвіду відповідних уроків матиме істотне значення для правильного розуміння тенденцій розвитку військової справи, форм і способів ведення воєнних дій у сучасних умовах.

Міра у наукових дослідженнях є діалектичною єдністю якості і кількості об'єкта; указує межу, за якою зміна кількості викликає зміну якості і навпаки, вона є відповідністю кількості дій тому результату, якого планують досягти за їх допомогою. Можна докладати правильних зусиль, здійснювати правильні дії для досягнення потрібного результату. Проте якщо вчасно не зупинитися, то ті ж самі зусилля і дії почнуть відводити від цього результату в інший бік: дослідник переходить необхідну межу і починає віддалятися від неї. Будь-який процес, якщо продовжується нескінченно, врешті-решт набуває якихось нових інших рис, властивостей, якостей. Ті ж самі дії, що його спричиняли, починають згодом мати результатом не те, що було результатом спочатку, раніше, до певної межі.

Помилки у науці. Хибна думка – знання, яке не відповідає своєму предмету, не збігається з ним.

На відміну від хибної думки помилка є викривленим відображенням дійсності, яке виникає через абсолютизацію результатів пізнання окремих сторін дійсності. Помилки утруднюють пізнання істини, але вони неминучі, є об'єктивно необхідним моментом руху пізнання до істини, однією з можливих форм цього процесу. Слід відрізнити помилки від неправди – навмисного викривлення істини з корисливими цілями – і зв'язаного з цим передавання свідомо неправильного знання – дезінформації. Якщо хибна думка є характеристикою знання, то помилка – результатом неправильних дій людини (помилки логічні, помилки у політиці, помилки у повсякденному житті тощо). Хибні думки рано чи пізно подолаються: або сходять зі сцени (вчення про вічний двигун), або перетворюються в істинні знання (перетворення алхімії в хімію). З іншого боку, істинні знання, виходячи за межі своєї застосовності, породжують хибні думки (наприклад, прагнення роз'яснити тільки за допомогою класичної механіки особливості фізичних, хімічних і біологічних явищ).

Об'єктивність у науці є ідеалом і основним критерієм наукового знання. Об'єктивність завжди розумілася як процедура, що фіксує збіг знання зі своїм об'єктом, як процедура відсторонення від знання всього, що пов'язано із суб'єктом і засобами його пізнавальної діяльності. Однак у дійсності знання важко відірвати від процесу його набуття.

На сьогодні можна зафіксувати неоднозначність у розумінні об'єктивності. Іноді з об'єктивністю пов'язують загальнозначущість та інтерсуб'єктивність (вимога, щоб знання були загальними для всіх суб'єктів). Часто під об'єктивністю розуміють дещо інваріантне, незмінне ні за яких обставин. Найбільш поширеним уявленням про об'єктивність є сполучення і збіг умов: логічних, методологічних, філософських.

Іноді говорять про “удачливі науки”, розуміючи, що вони досягли успіху у визначенні чітких критеріїв наукового пізнання й удосконаленні категорійного апарату. Такі науки запозичають уже готові інструменти з математичних дисциплін або користуються ними при певному їх доопрацюванні та спрямовані до математизації своєї галузі. Однак об'єктивність не означає просто строгість і категоріальність понятійного апарату. Об'єктивність спрямована перш за все на вивчення сутності самої речі, процесу або явища. З давніх часів наука відкрито

проголошується як вищий етап розвитку людського пізнання, який спирається на досвід, логіку, критику. В науці досвід відповідає за факти і достовірність початкового базису; логіка забезпечує систематизацію, сполучуваність і обґрунтованість результатів; критика спрямована на оновлення сукупності звичних норм і канонів, що склалися, в ситуації їх зустрічі з контрприкладом.

Об'єктивність у науці розглядають і як прагнення науковців додержуватися безсторонності і неупередженості при одержанні наукових результатів. Водночас до згадування деяких авторів про об'єктивний підхід до досліджень варто ставитися з обережністю, як до гасла, не більш, тому що автор – суб'єкт. Наприклад, навіть догма про об'єктивність експериментальних даних викликає сумнів унаслідок того, що експеримент проводить суб'єкт. Йому властива тенденційність, тому що факти, які нібито є доказом наукової теорії, відшукуються наполегливо, а ті, що її спростовують, ігноруються. Друга догма полягає у тому, що факт, який роз'яснюється теорією, нібито є об'єктивним науковим доказом істинності саме цієї теорії. У той час є очевидним, що жоден факт “за” не є доказом будь-якої наукової теорії внаслідок того, що кількість теорій, які роз'яснюють цей факт (або групу фактів), є безмежною. Адже ця теорія під кутом зору власне факту нічим не краща за інші теорії, які також цілком зрозуміло, логічно пояснюють цей факт.

Будь-яка наукова робота несе в собі риси суб'єктивізму, і це нормально, коли суб'єктивізм виявляється в широті постановки наукового завдання, у глибині проникнення в сутність досліджуваного питання, коли вважається недозволеним обмежуватися формальними ознаками новизни наукового методу.

Поєднання науки з мистецтвом. Наука, крім усього іншого, є передаванням знань, що вважаються нами як потрібні (істинні, корисні на конкретній стадії розвитку у межах існуючого суспільства).

Мистецтво переводить ці істини із сфери знань у сферу почуттів. Що закріплюється почуттями, те постає нашими переконаннями, і тому знання більшою мірою закріплюється у свідомості людини. Адже можна одержати нове знання, але не пропустивши його через сферу почуттів, не закріпивши у ній, не прийняти його.

Те, що найбільше сприяє виконанню цього

призначення, вивчається більш за все і вважається головним, тому що рівномірно вивчати все не можна внаслідок безлічі предметів дослідження. У дійсності вивчається не все і далеко не рівномірно, а тільки те, що потрібно; з іншого боку, – те, що є приємним людям, які займаються наукою (саме й у цьому виявляється роль суб'єктивності у науці).

Висновки

Загальнонаукові методи досліджень напрацьовано попередніми поколіннями людства. Вони не втратили своєї значущості й дотепер, є базисом досліджень унаслідок своєї універсальності.

Спеціальні методи дослідження – результат розвитку науки. Для військових досліджень вони надають широкий спектр прийомів, процедур, аналогій; інформаційних, технічних і технологічних засобів; забезпечують підвищення точності оцінок, первинно отриманих за допомогою загальнонаукових методів, тобто виступають як засоби розвинення воєнної науки.

Воєнна наука є наукою суспільною. Загальнонаукові методи дозволяють їй виконувати роль попередника для інших наук, що займаються дослідженнями війни і військової справи. Вони є засобом обґрунтування підстав для застосування спеціальних методів.

На відміну від природничих і технічних наук, де розвинення методу може бути метою, у воєнній науці загальнонаукові методи виконують роль засобу розширення об'єктної і предметної сфер досліджень.

У свою чергу, воєнна наука не може обійтись без методів природничих і технічних наук. Суспільство вступило у постіндустріальну еру, де домінують інформаційні технології. Воєнна наука як елемент інформаційного суспільства не може залишатися на якісному рівні розвитку; вона набуває його значущих рис, залучає до себе елементи сучасних технологій і технологічних теорій.

Список використаних джерел

1. Основы философии в вопросах и ответах / под ред. Е. Е. Несмеянова. – 2-е изд., перераб. и доп. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 608 с.
2. Новиков А. М. Методология: учеб.-метод.

пособие / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Синтег, 2007. – 668 с.

3. Богданов С. А. О структуре и содержании военной науки на современном этапе развития военной мысли / С. А. Богданов // Военная мысль. – 2004. – № 5. – С. 19–28.

4. Дружинин В. В. Вопросы военной системотехники / В. В. Дружинин, Д. С. Конторов. – М. : Воениздат, 1976. – 224 с.

5. Капица П. Л. Эксперимент, теория, практика / П. Л. Капица. – М. : Наука, 1977. – 352 с.

6. Постигание военного искусства. (Идейное наследие А. Свечина) // Российский военный сборник. Вып. 15. – М. : Русский путь, 1999. – 689 с.

7. О долге и чести воинской в российской армии: Собрание материалов, документов и статей / сост. Ю. А. Галушко, А. А. Колесников; под ред. В. Н. Лобова. – М. : Воениздат, 1990. – 368 с.

8. Манштейн Э. Утерянные победы / Э. Манштейн, С. Переслегин, Р. Исмаилов. – М. : ООО “Издательство АСТ”; СПб. : Terra Fantastica, 2002. – 896 с.

9. Эйзенхауэр Д. Крестовый поход в Европу / Д. Эйзенхауэр; пер. с англ. Е. М. Федотова. – Смоленск : Русич, 2000. – 528 с.

10. Політологія: підруч. / за заг. ред. проф. Кремень В. Г., проф. Горлача М. І. – Х. : Друк. центр “Єдинорог”, 2001. – 640 с.

11. Вентцель Е. С. Дослідження операцій: задачі, принципи, методологія / Е. С. Вентцель. – М. : Наука, 1980. – 208 с.

12. Овсиевич Б. Л. Модели формирования организационных структур / Б. Л. Овсиевич. – Л. : Наука, 1979. – 158 с.

13. Новиков Д. А. Курс теории активных систем. Сер. Информатизация России на пороге XXI века / Д. А. Новиков, С. Н. Петраков. – М. : Синтег, 1999. – 108 с.

14. Математика и кибернетика в экономике. Словарь-справочник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономика, 1975.

15. Хейне Пол. Экономический образ мышления: пер. с англ. / Пол Хейне. – М. : Новости, 1991. – 704 с.

16. Маскон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Маскон, М. Альберт, Ф. Хедуори. – М. : Дело, 1992. – 702 с.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2009 р.